

KAMRAN İMANOV

**VİRTUAL MƏKAN VƏ
MÜƏLLİFLİK HÜQUQUNUN
İNKİŞAFI**

Bakı – 2017

Kamran İmanov

Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyinin sədri

Virtual məkan və müəlliflik hüququnun inkişafı. Bakı, 2017

Bu kitabça Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyinin sədri Kamran İmanovun Müəllif Hüquqları Agentliyinin Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi və Azərbaycan İnternet Cəmiyyəti ilə birgə 25 dekabr 2013-cü il tarixində keçirilən “Virtual məkanda əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması” mövzusunda elmi-praktik konfransda etdiyi “Virtual məkan və müəlliflik hüququnun inkişafı” adlı prezentasiya əsasında hazırlanmışdır.

© **Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyi**
2013, 2014, 2015, 2016, 2017

Mündəricat

I.	“İnternet – Copyright” konfliktinin mahiyyəti ..	5
II.	“İnternet – Copyright” konfliktinin tərəfləri	6
III.	Rəqəmli Copyright-a aid praktiki tənzimləmə modelləri	7
IV.	Kiberməkandakı toqquşan maraqların riyazi təsviri	7
V.	Riyazi oyun və səsvermə (seçmə) modeli	8
VI.	Səsvermə (seçmə) modelinin təhlili	9
VII.	İmplementasiya	11

I. “İnternet – Copyright” konfliktinin mahiyyəti

1. Hədəf:

«Copyright» və «İnternetin açıqlığı» arasındakı tarazlaşmanı (balansı) təmin etmək.

**Müəllif
hüquqlarının
qorunması**

**İnternetin
açıqlığı (asan
əldə edilmə)**

2. Ənənəvi Copyright-ın təcrübəsi:

Hüquq sahiblərinin müstəsna hüquqları və istifadəçilərin maraqları arasındakı kompromisi təmin etmək («Hüquq sahibləri – Cəmiyyət» sosial kontraktı).

3. İnternetdə tarazlığın dağılması və onun səbəbləri:

- kontent (informasiya) və əsər (yaradıcılıq fəaliyyət nəticəsi), qorunan «forma» və «məzmun»;
- informasiyanın sərbəst yayılması və əsərin icazəli istifadəsi;
- dəyər qanununun fərqli işləməsi: informasiya dəyəri yayılması ilə artan sonsuz resurs, maddi obyektlərin dəyəri – defisit olması və yaradılmasına əməyin xərclərində asılılığı;

- «istifadəyə qadağa» - qadağa mexanizmi Copyright-da və «sahiblik» prinsipi Mülkiyyət hüququnda;
- Web 2.0 və interaktiv mübadilə servislərinin (Vikipediya, Facebook, Myspace) və platformaların (Youtube, Flickr), bloqların (Twitter, P2P, BitTorrent) genişlənməsi;
- «nüsxə» və «kopiya» anlayışlarının mahiyyətinin dəyişməsi və yeni «əldə etmə» anlayışı.

Nəticə: Müəllif, Hüquq sahibi, İstifadəçi və Proвайder maraqlarının toqquşması.

II. “İnternet – Copyright” konfliktinin tərəfləri

1. Maraqların toqquşması:

- İstifadəçi – Hüquq sahibi
 - İstifadəçi – Müəllif
- } «Copyright – İnternetin açıqlığı» ziddiyyətin əsas daşıyıcıları (konflikt və kompromis nəzəriyyəsi vasitəsilə tənzimləne bilər)
-
- Müəllif – Hüquq sahibi
 - Hüquq sahibi və Müəllif – Proвайder
- } Toqquşmanın dolayısı yolla daşıyıcıları (xüsusi, zəruri yerinə yetirilməsi tələb olunan qaydalar ilə tənzimləne bilər)

Nəticə: İstifadəçilər, Hüquq sahibləri, Müəlliflər – Konflikt Tərəfləri

III. Rəqəmli Copyright-a aid praktiki tənzimləmə modelləri

a). Sərbəst istifadəyə məhdudiyətlər qaldırılmış modellər (CC, Copyleft, Fişer, Dolqin, Kozirev və s. modelləri) təklif edilir və işlənir və modellərin fərqi hüquq sahiblərinə kompensasiya sistemindədir;

b). Qonorar ödəmək şərti ilə sərbəst istifadə modelləri (məcburi lisenziyalar), o cümlədən kollektiv idarəetmə vasitəsilə təklif edilir və işlənir;

c). Enforcement-i (Hüquqların Təminatını) sərtləşdirən modellər:

- ✓ SOPA, PIPA, ACTA - ənənəvi Müəlliflik Hüququnun sərtləşməsinə aid qanunvericilik aktları (müstəsna hüququn qadağa mexanizmi). Qəbul edilməyib, axtarış gedir.

IV. Kiberməkandakı toqquşan maraqların riyazi təsviri

1. İstifadəçilər (1), Müəlliflər (2), Hüquq sahibləri

(3): x_1, x_2, x_3 - müvafiq Tərəfin qəbul etdiyi qərarlar (strategiyalar). Tərəf məqsədinə nail olmaq üçün maksimum fayda almağa çalışır:

$$f_i(x_1, x_2, x_3) \rightarrow \max_{x_i \in X_i} (i=1, 2, 3): \text{koalisiya yaratma}$$

imkanlı 3 tərəfin riyazi oyun konstruksiyası.

2. Qarantiyalı (zəmanətli) nəticə prinsipi:

$$\alpha_i = \max_{x_i \in X_i} \min_{x_j \in X_j (j \neq i)} f_i(x) \quad (i=1,2,3)$$

$I = \{f_i(x) \geq \alpha_i\} \quad i = (1,2,3)$ - Qarantiyalı Strategiyalar çoxluğu

3. Pareto-optimal sonuncular və Pareto çoxluğu

P: əgər $\forall y \quad f_i(y) \leq f_i(x)$ sırasındakı ən azı bir dənə $i=1,2,3 \quad \exists j=1,2,3$ var ki, $f_i(y) < f_i(x)$.

4. Kompromisin axtarışı “danışqlar çoxluğu”ndan $I \cap P$ əldə edilir.

5. Əldə edilən Sazişin (sövdələşmənin) pozulmaması – dayanıqlı Sazişlər.

Güclü və ya Koalisiya tarazlığı: sonuncu x o zaman dayanıqlı tarazlıqdır ki, əgər hər hansı Koalisiya S və hər bir ortağ y_s strategiyaya aid \exists tərəf $i \in S$, hansı üçün

$$f_i(y_s, x_{N \setminus S}) > f_i(x) \quad [x_{N \setminus S} = \{x_i\}, i \in N \setminus S] \rightarrow \exists \text{ tərəf } j \in S, \text{ hansı üçün}$$

$$f_j(y_s, x_{N \setminus S}) < f_j(x).$$

V. Riyazi oyun və səsvermə (seçmə) modeli

1. Tərəflərin hər biri a, b, c variantından (layihədən) birini seçməli, yəni $x_{ist.}, x_{h.s.}, x_m$ - müvafiq olaraq İstifadəçilərin, Hüquq sahiblərinin və Müəlliflərin seçimidir.
2. Səsvermə qaydaları.

$$\pi(x) = \begin{cases} x_{ist.}, & \text{я\text{я}p } x_{h.s.} \neq x_m \quad (\text{H.s.-nin və M.-in seçimi üst-üstə düşmür}) \\ x_{h.s.}, & \text{я\text{я}p } x_{h.s.} = x_m \quad (\text{H.s.-nin və M.-in seçimi üst-üstə düşür}) \end{cases}$$

Əgər yekdillik seçim varsa (tərəflərin üstünlük meyllərindən asılı olmayaraq), yəni $x_{ist.} = x_{h.s.} = x_m$ - tarazlıqdır.

Fərqli seçimlər üçün dayanıqlıq (güclü, koalisiya tarazlığı) tərəflərin üstünlük meylləri ilə bağlanılır.

3. Tərəflərin üstünlük meylləri.

- Hüquq sahibləri: $u_{h.s.}(c) > u_{h.s.}(b) > u_{h.s.}(a)$ - (I) daim;
- Müəlliflər: $u_m(b) > u_m(c) > u_m(a)$ - (II) çox güman və $u_m(c) > u_m(b) > u_m(a)$ - (III) mümkün;
- İstifadəçilər: $u_{ist.}(a) > u_{ist.}(b) > u_{ist.}(c)$ - (IV) çox güman və $u_{ist.}(b) > u_{ist.}(a) > u_{ist.}(c)$ - (V) mümkün.

VI. Səsvermə (seçmə) modelinin təhlili

1. 4 situasiya dayanıqlı Saziş (güclü, koalisiya tarazlığı) mövqeyindən araşdırılır.

$$\begin{cases} u_{h.s.}(c) > u_{h.s.}(b) > u_{h.s.}(a) \\ u_m(b) > u_m(c) > u_m(a) \\ u_{ist.}(a) > u_{ist.}(b) > u_{ist.}(c) \end{cases} \quad (1)$$

Koalisiyanı rədd edən dayanıqlı tarazlıq b) layihəsinin (qonorar almaqla sərbəst istifadə) yekdilliklə səsverməsində əldə edilir.

h.s. – daim

m. – çox güman

ist. – çox güman

$$\begin{cases} u_{h.s.}(c) > u_{h.s.}(b) > u_{h.s.}(a) \\ u_m(c) > u_m(b) > u_m(a) \\ u_{ist.}(a) > u_{ist.}(b) > u_{ist.}(c) \end{cases} \quad (2)$$

Koalisiyanı rədd edən dayanıqlı tarazlıq c) layihəsinin (enforcement-in sərtləşməsi) yekdilliklə səsverməsində əldə edilir.

h.s. – daim

m. – mümkün

ist. – çox güman

$$\begin{cases} u_{h.s.}(c) > u_{h.s.}(b) > u_{h.s.}(a) \\ u_m(b) > u_m(c) > u_m(a) \\ u_{ist.}(b) > u_{ist.}(a) > u_{ist.}(c) \end{cases} \quad (3)$$

Koalisiyanı rədd edən dayanıqlı tarazlıq b) layihəsinin (qonorar almaqla sərbəst istifadə) yekdilliklə səsverməsində əldə edilir.

h.s. – daim

m. – çox güman

ist. – mümkün

$$\begin{cases} u_{h.s.}(c) > u_{h.s.}(b) > u_{h.s.}(a) \\ u_m(c) > u_m(b) > u_m(a) \\ u_{ist.}(b) > u_{ist.}(a) > u_{ist.}(c) \end{cases} \quad (4)$$

Koalisiyanı rədd edən dayanıqlı tarazlıq c) layihəsinin (enforcement-in sərtləşməsi) yekdilliklə səsverməsində əldə edilir.

h.s. – daim

m. – mümkün

ist. – mümkün

Nəticələr:

1. b) variantının xeyrinə güclü tarazlıq 1) və 3) variantlarında əldə edilir (Müəllif və Hüquq sahiblərinin

üstünlük meylləri üst-üstə düşmədikdə və İstifadəçilərin a) və ya b) üstünlük meyllərindən asılı deyil).

2. c) variantının xeyrinə güclü tarazlıq 2) və 4) variantlarında əldə edilir (Müəllif və Hüquq sahiblərinin üstünlük meylləri üst-üstə düşdükdə və İstifadəçilərin a) və ya b) üstünlük meyllərindən asılı deyil).

3. a) variantının xeyrinə heç bir dayanıqlı (koalisiyalı) tarazlıq mövcud deyil.

4. Hüquq sahiblərinin «daim», Müəlliflərin və İstifadəçilərin «çox güman» üstünlük meylləri variantında, özü də tam fərqli seçimində (Hüquq sahibləri – c) layihəsi, Müəlliflər – b) layihəsi və İstifadəçilər – a) layihəsi) **daha güclü dayanıqlı tarazlıq yaranır.**

Təklif: layihə b) – layihə c) – layihə a) ardıcılığı daha əlverişlidir.

Beləliklə: İstifadəyə qadağa funksiyalı hüquq müsbət icazəli funksiyalı hüquqla əvəz edilməli (qonorar almaq hüququ ilə sərbəst istifadə - məcburi lisenziya, o cümlədən kollektiv idarəetmə nəzərə alınmaqla).

VII. İmplementasiya

1. Qanunverici norma və

2. Müəllif Hüquqları Agentliyinin DRM-sistemi

1. «Əqli mülkiyyət hüquqlarının təminatı və piratçılığa qarşı mübarizə haqqında» Qanunundan çıxarış:

12.4. Müvafiq icra hakimiyyəti orqanı rəqəmsal şəbəkələrdə də müəllif, ifaçı və fonoqram istehsalçılarının əmlak hüquqlarından istifadəyə nəzarət edir, hüquq sahiblərinin mənafeələrinə və iradələrinə uyğun olaraq bu

hüquqların kollektiv əsasda idarəçiliyini təşkil edir, hüquqların pozulduğu, o cümlədən hüquqlardan istifadəyə qoyulmuş məhdudiyyətləri təmin edən texniki müdafiə vasitələrinin qeyri-qanuni dağıldığı, eləcə də hüquq sahibinin razılığı olmadan hüquqların idarə edilməsi haqqında informasiyanın ləğvi, yaxud dəyişdirildiyi hallarda müvafiq tədbirlər görür.

2. DRM-sistemi.

DRM-sisteminin məqsəd və təyinatı:

- ✓ Rəqəmli kontentin xüsusiyyətlərindən və qeydiyyat, elektron idarəetmə və kommersiya, rəqəmli monitoring və qeyri-qanuni istifadə hallarının müəyyən edilməsi xidmətlərin təminatına yönəldilən informasiya infrastrukturunun (platformasının) yaradılması.
- ✓ Agentliyin Milli mədəni rəqəmli kontentin Aqreqatoruna çevrilməsi.

DRM-sisteminin ümumi strukturu

Altsistemlər:

- Onlayn rəsmiləşdirmə və qeydiyyat.
- Watermark vasitəsilə kontentin müdafiəsi.
- Meqaverilənlərə əsaslanan rəqəmlı kontentin idarə edilməsi.
- Monitoring və istifadənin dəyərləndirilməsi.
- E-Sales həyata keçirilməsi.

Watermark (su nişanı) və identifikasiya sistemi

The screenshot displays the website of the Azerbaijan Republic Copyright Agency. The header features the national flag and the agency's name in Azerbaijani: "Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyi". A map of Azerbaijan is visible on the right. Below the header, there is a navigation bar with a link to the main page and a button labeled "Applicationu Bağla". The main content area is titled "Rəqəmsal Hüquqların İdarəetmə Sistemi (Digital Rights Management) - addım-addım bələdiyyə kitabı". Below this title, there is a list of six numbered items describing the system's features and usage. At the bottom, there are five icons representing different watermark types: a photo for "Run ImageMark", a video camera for "Run VideoMark", a speaker for "Run AudioMark", a horse for "Run 3DMark", and a spiderweb for "Run WebCrawler". Red arrows point from the text in the list to these icons.

[\[Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyi - Ana sahifə\]](#) [Applicationu Bağla](#)

Rəqəmsal Hüquqların İdarəetmə Sistemi (Digital Rights Management) - addım-addım bələdiyyə kitabı

Rəqəmsal hüquqların effektiv idarə edilməsi və rəqəmsal səkılların, videoların, audioların, 3D modellərin və Web Ueərində askarlıq üçün lazımlı beedimlər:

1. Şəkli, audio və ya video faylı seçin.
2. Düzgün alətı seçib, su nişanını yerləşdirin (ImageMark, VideoMark, AudioMark, 3DMark).
3. Bütün alətlərə su nişanın açarı üçün 100 100 nömrədən istifadə edin (Müəllif Hüquqları Agentliyin unikal nömrəsi).
4. Müəllif Hüquqları Agentliyin Elektron möhürünə əlavə etmək və müəllif hüquqlarının mətatəsinı idarəetmək üçün SIKDRM alətini açın ("yerləşdirilən möhür menyusuda" Unikal ID Nömrələr " - 32667").
5. İnternet üzərində Agentliyin su işarələrini aşkar etmək üçün WebCrawler alətindən istifadə edin.
6. Daha çox dəstək üçün aşağıdakı darslıya baxın!

 [Run ImageMark](#)

 [Run VideoMark](#)

 [Run AudioMark](#)

 [Run 3DMark](#)

 [Run WebCrawler](#)

Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyində
hazırlanmışdır

